

عوامل اجتماعی مرتبط با نگرش شهروندان یزدی نسبت به پول

مسعود حاجی زاده میمندی*، منوچهر علی نژاد**، زهرا میرجلیلی***،

(تاریخ درخواست: ۱۳۹۹/۰۴/۱۳، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۲۰)

چکیده

پول در جهان امروز در نقش میانجی کنش گران، تسهیل گر مبادلات، و همچون شیء بیرونی و عینی، تجلی یافته و هر روز در حال گسترش است. نگرش افراد نسبت به پول با رفتار آنها در مورد اموری که وابسته به پول است، مرتبط می باشد. نگرش افراد به پول بستگی به عوامل مختلفی همچون تجارب کودکی افراد، تعلیم و تربیت، موقعیت مالی و اجتماعی، و نظام باورها و اعتقادات آنها دارد. نگرش ها نسبت به پول می تواند به عنوان «چارچوب مرجع» برای بررسی زندگی روزانه افراد استفاده شود. هدف پژوهش، بررسی نگرش به پول شهروندان شهر یزد و عوامل اجتماعی مرتبط با آن است. این پژوهش به شیوه پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه و به شیوه نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای انجام شده است. نمونه مورد مطالعه شامل ۳۸۴ نفر از ساکنین شهر یزد است.

بر اساس یافته های پژوهش، اکثریت پاسخگویان نگرش میانه ای نسبت به پول داشتند، اما درصد نگرش منفی (۲,۳ درصد) مردم یزد نسبت به پول از درصد نگرش مثبت (۱۵,۱ درصد) کمتر بود. طبق آزمون همبستگی، متغیرهای دینداری و دنیاگرایی و درآمد، رابطه مستقیمی با نگرش به پول داشتند، در حالی که سن و تحصیلات و امید به آینده به طور غیرمستقیم بر نگرش به پول تأثیر می گذارند. مردان مجرد شاغل بیشترین نگرش مثبت و زنان مجرد شاغل منفی ترین نگرش را نسبت به

* دانشیار گروه جامعه شناسی دانشگاه یزد (نویسنده مسئول) mhadjizadeh@yazd.ac.ir

** استادیار گروه تعاون و رفاه اجتماعی دانشگاه یزد m.alinejad@yazd.ac.ir

*** کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه یزد zm.mirjalili@gmail.com

پول داشتند. با کاهش دینداری (۰,۴۳۷-) و افزایش درآمد (۰,۱۸) و دنیاگرایی (۰,۲۸۷) نگرش مثبت به پول افزایش می‌یابد. بر اساس مدل رگرسیونی، دینداری و امید به آینده در مجموع ۲۸ درصد تغییرات نگرش به پول را تبیین می‌کنند. نتایج حاصل از این تحقیق می‌تواند در سیاست‌گذاری اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: نگرش به پول، امید به آینده، دینداری، دنیاگرایی، شهروندان

یزدی.

مقدمه و بیان مسئله

انسان‌ها به منظور رفع نیازهای زیستی و معیشتی خود، در گستره تاریخ، نیازمند تعاملات اقتصادی با یکدیگر بودند. بر این اساس، پول به عنوان یکی از کارآمدترین و عقلانی‌ترین ابزارهای مبادلاتی به شاخص و استاندارد مناسب برای مبادله تبدیل شده است. این مفهوم در تکامل تاریخی خود به لحاظ اقتصادی نقش واسطه‌ای و تسهیل‌گرانه و مبادله‌ای، و به لحاظ اجتماعی و فرهنگی، نقش معنابخش و هویت‌ساز پیدا کرده است.

زیمل^۱ با تعریف کارکردی، معتقد بود پول در حقیقت شیء فیزیکی نیست، بلکه پدیده اجتماعی است، که در آن جامعه بشری با فعل و انفعالات خودش ایجاد کرده است. به عقیده زیمل در آینده که تکامل‌یافته‌ترین مصداق خارجی پول پدیدار می‌شود، مغز اصلی این حقیقت که پول تنها یک مطالبه در جامعه است، آشکار می‌شود (کمیجانی، ۱۳۹۱: ۱۴۶). از نظر زیمل پول با فراهم ساختن تقسیم کار و تولید، مردم را به یکدیگر پیوند می‌دهد، زیرا همواره کسی برای دیگری کار می‌کند و فقط کار همگانی قادر به خلق اقتصادی همه‌جانبه است که بتواند تولید یک‌جانبه فردی را تکمیل کند. بنابراین پول است که در میان مردم پیوندهای بسیاری ایجاد می‌کند (زیمل، ۱۳۷۳: ۳۲۸).

زلیزر^۲ از جمله اولین جامعه‌شناسانی است که به ابعاد غیر اقتصادی پول توجه کرده است. او بر این باور است که پول مفهوم اجتماعی و فرهنگی است که متغیرهایی مانند طبقه اجتماعی و جنسیت بر آن تأثیر دارند (علیرضانزاد و حایری، ۱۳۹۰: ۱۹۷). در واقع پولی که به لحاظ اقتصادی خنثی است، به لحاظ اجتماعی به عامل خوشبختی، زمان‌مند، برآورنده‌کننده نیازها و آرام‌بخش تبدیل شده است که می‌تواند تقریباً همه کیفیت‌های اجتماعی را ارزش‌گذاری کند. پول در روابط اجتماعی اشکال و اسامی گوناگون و در نتیجه نقش‌های

^۱ Georg Simmel

^۲ Viviana A. Rotman Zelizer

متفاوتی پیدا می‌کند. برای مثال دین، پول را به صدقه و انفاق و خیرات تبدیل می‌کند. در مناسک اجتماعی هدیه و عیدی پوششی بر پول قرار می‌دهند تا به طور مستقیم کیفیت اجتماعی به کمیت اقتصادی تبدیل نشود (مدنی لواسانی و وثوقی، ۱۳۹۳: ۶۰).

بیشتر ما احساسات و نگرش‌های متفاوتی درباره پول داریم. این نگرش‌ها می‌تواند تصمیمات عقلانی ما را در مورد پول و رابطه هم‌هنگ ما با دیگران را، وقتی که با پول سر و کار داریم، فراهم سازد. بعضی افراد از داشتن پول زیاد احساس گناه می‌کنند در حالی که بعضی دیگر از نداشتن پول کافی احساس شرمندگی دارند. بعضی‌ها کلاً از سر و کار داشتن با پول واهمه دارند و می‌ترسند که پول آنها را فاسد کند. با این حال، هستند کسانی که دائماً در مورد پول نگرانند که این مسئله کیفیت زندگی‌شان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. پناه بردن به احساسات مختلف در مورد پول، و حتی چرخش از یک مجموعه از احساسات به احساسات دیگر، برای مردم امری عادی به شمار می‌آید (فضلی و همکاران، ۲۰۰۶: ۱۲۰).

در دنیای پیچیده کنونی، قدرت و حوزه عمل پول تنها در نیازهای عمومی خلاصه نمی‌شود، بلکه قلمروهای اجتماعی و روانی مانند منزلت، قدرت، عواطف، احساسات، عشق، محبت، نگرش، اخلاق و ... نیز به عرصه تاخت و تاز جهان‌شمول و مقتدر پول تبدیل شده است (مدنی لواسانی و وثوقی، ۱۳۹۳: ۷۷).

در جامعه ما، امروزه، پول علاوه بر مقوله اقتصادی، مقوله‌ای اجتماعی و فرهنگی است. مطالعات انجام‌شده که به بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با نگرش به پول پرداخته باشد نسبتاً محدود به نظر می‌رسد. به همین جهت در این مقاله سعی می‌شود تأثیر عوامل اجتماعی مؤثر بر نگرش به پول بررسی شود. اصلی‌ترین سؤال این پژوهش این است که مردم شهر یزد چه نگرشی به پول دارند؟ و این نگرش با چه عوامل اجتماعی در ارتباط است؟ بر این اساس **هدف** کلی پژوهش حاضر شناخت نگرش شهروندان یزدی نسبت به پول و عوامل اجتماعی مرتبط با آن است. مقصود از عوامل اجتماعی در این پژوهش علاوه بر متغیرهای زمینه‌ای، امید به آینده و دنیاگرایی و دینداری است.

پیشینه پژوهشی

همان‌طور که گفتیم، مطالعات انجام‌شده که به بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با نگرش به پول پرداخته باشد نسبتاً محدود به نظر می‌رسد.

برند و ایمانیان (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان «تأثیر رضایت از زندگی و ارزیابی فایده بر نگرش به پول در بین دانشجویان» به بررسی و سنجش رابطه بین رضایت زندگی و منفعت

نگرش به پول در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد قوچان پرداخته‌اند. نتایج نشان داده است که ۵۹ درصد از دانشجویان انتظار زیادی از سود پول داشتند و ۲۸/۵ درصد انتظار متوسط از آن و ۱۲/۵ درصد توقع کمی از سود پول داشتند. نتایج این پژوهش همچنین نشان داد که انتظار داشتن از سود پول و رضایتمندی از زندگی رابطه مستقیمی با گرایش به پول دارند.

فرزین‌فر و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «نقش نگرش پولی در خرید وسواسی جوانان» به این نتایج می‌رسند که خرید وسواسی جنبه تاریک رفتار مصرف‌کننده نامیده می‌شود. زیرا شامل پیامدهای بلندمدتی مانند بدهی و افسردگی و دعوای خانوادگی است. نتایج این پژوهش نشان داد که بین نگرش پولی با ابعاد قدرت - منزلت و اضطراب بر خرید وسواسی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

جهانگیری و کشافی‌نیا (۱۳۹۳) پژوهشی تحت عنوان «بررسی جامعه‌شناختی مفهوم پول برای زنان در خانواده (مطالعه موردی: زنان متأهل شهر تبریز)» انجام داده‌اند. نتایج پژوهش نشان داد که برای ۶۱/۸ درصد از زنان مطالعه‌شده مفهوم پول خانواده‌محور، ۳۱/۵ درصد خودمحور/خانواده‌محور، و ۶/۷ درصد خودمحور است. بین متغیرهای میزان تحصیلات، وضعیت اشتغال، میزان درآمد، پایگاه اقتصادی اجتماعی و الگوهای تخصیص پول در خانواده با مفهوم پول برای زنان در خانواده رابطه معناداری مشاهده نشد.

صدر نبوی و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی جامعه‌شناختی دلایل پس‌انداز کردن و شیوه‌های آن نزد مردم مشهد به روش رویش نظریه» به بررسی رفتار پس‌انداز در میان جامعه هدف پرداخته‌اند. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که مصاحبه‌شوندگان دو تا چهار «خواسته نداشته» دارند که مهم‌ترین آنها، خواسته‌ای بوده که رفع آن بیشترین حد از «رضایتمندی و تثبیت و آرامش» را برای مصرف‌کننده به همراه داشته است. این خواسته‌ها، با توجه به «نظام ترجیحات» مصرفی اشخاص، اولین‌ها محسوب می‌شوند. اگر درآمد شخص افزایش یابد، در گام اول بیش از نیم آن را پس‌انداز می‌کند و وقتی بخواهد به مصرف اختصاص دهد، یکی از شکل‌های اصلی آن، «افزایش کیفیت‌های ناپیدا» است. همچنین اگر درآمدهای شخص با کاهش روبه‌رو شود، دفاع از استانداردهای سبک مصرف، عکس‌العمل رایج در بین مصاحبه‌شوندگان بوده است. انگیزه مصاحبه‌شوندگان برای پس‌انداز کردن، ایجاد احساس توانایی و تأمین خواسته‌ها بوده است. آنها این کار را از طریق ایجاد تعهد درونی و الزام بیرونی و دور از دسترس نگه داشتن پول و توجه به آینده انجام می‌دهند.

کیم^۱ (۲۰۱۴) در پژوهشی تحت عنوان «آیا نگرش پول همه چیز است؟ مقایسه فرهنگ متقابل کره و آمریکا و سوئد» به مطالعه اثر نگرش «پول همه چیز است»^۲ بر بیزاری بر اساس مقایسه فرهنگ متقابل کره و آمریکا و سوئد پرداخته است. به نظر می‌رسد که بیزاری و نگرش «پول همه چیز است» در کره نسبت به آمریکا و سوئد فراگیری بیشتری داشته باشد. نگرش «پول همه چیز است» عاملی بود که هنگام کنترل عوامل جامعه‌شناسی و جمعیت‌شناسی، بیشترین تأثیر را بر بیزاری داشت. علاوه بر این، شرکت در فعالیت‌های ورزشی عامل مهمی در کاهش سطح بیزاری بود. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که تفکرات مادی‌گرایی بیزاری را افزایش می‌دهد و پول نمی‌تواند باعث خوشبختی و رفاه مردم شود. به علاوه، شرکت فعال در فعالیت‌های اجتماعی می‌تواند بیزاری را کاهش دهد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که نگرش مادی‌گرایانه «پول همه چیز است» به طور منفی در تقابل فرهنگ‌ها بر روی بیزاری تأثیر می‌گذارد. به علاوه، در آمریکا که کشور ثروتمند مصرف‌گرا است، نگرش «پول همه چیز است» قدرت روشنگرانه بیشتری برای بیزاری نسبت به کشورهای کره و سوئد دارد.

پژوهش تاتارکو^۳ و اشمیت^۴ (۲۰۱۲) تحت عنوان «سرمایه اجتماعی و نگرش به پول» بین ۶۳۴ مرد روس ۲۰ تا ۵۹ ساله انجام شد. نتایج نشان داد که افزایش سرمایه اجتماعی، وابستگی و نگرش منفی به پول را کاهش می‌دهد. نگرش به پول می‌تواند وسیله جمع‌آوری پول باشد و به نگرانی‌های دنباله‌دار منجر می‌شود. اعتماد و بردباری و هویت شهری با نگرش به پول رابطه معکوس دارد. هویت شهری به عنوان یک جزء از سرمایه اجتماعی، رابطه قوی با طرز نگرش به پول دارد.

باخمان^۵ در تحقیقی با عنوان «پول خودش: مبارزه زنان برای رهایی از طریق سر و کار داشتن با پول» به بررسی رابطه ایدئال‌های زنانه و برابری و استقلال با پول پرداخته است. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که زنان در برخورد با پول همواره به فکر استقلال و برابری در مقابل مردان هستند و پول وسیله‌ای برای فرار از تحت کنترل بودن است. زنانی که استقلال مالی دارند می‌توانند در زندگی زناشویی نیز استقلال خود را حفظ کنند. پال^۶ در پژوهشی با عنوان «پول مرد پول زن: پژوهش جدید در باب نظام مدیریت پول در خانواده»، به مطالعه چگونگی کنترل و تخصیص پول می‌پردازد. بر اساس یافته‌های پژوهش وی زنان درباره مسائل مالی،

^۱ Sunwoo Kim

^۲ money-is-all

^۳ Alexander Tatarko

^۴ Peter Schmidt

^۵ Laurence Bachmann

^۶ Jan Pahl

خانواده محورتر از مردان هستند، و نسبت به مسائل مالی از خود گذشتگی بیشتری نشان می‌دهند و بیشتر درآمد خود را صرف فرزندان می‌کنند. فوگلر^۱ و پال^۲ در مطالعه‌ای با عنوان «پول، قدرت و نابرابری در ازدواج» به تحلیل الگوهای تخصیص پول در خانواده و رابطه آن با نابرابری زوجین در بریتانیا پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که حتی در خانواده‌هایی که زنان بر امور مالی خانواده کنترل دارند از لحاظ مالی محروم‌تر از مردان هستند. زلیزر^۳ در پژوهشی با عنوان «معنای اجتماعی پول: پول خاص» به مطالعه پول زنان در خانواده‌های آمریکایی پرداخته است. زلیزر در این مطالعه نشان می‌دهد که چگونه جامعه معنای پول زنان را تعیین می‌کند (جهانگیری و کشافی‌نیا، ۱۳۹۳: ۳۳۱-۳۳۳)

پژوهش‌های انجام‌شده اغلب با رویکرد اقتصادی - روانی انجام شده است نه با رویکرد جامعه‌شناسی اقتصادی و تقویت ادبیات پژوهش‌های جامعه‌شناسی اقتصادی در شهر یزد می‌تواند افزوده این پژوهش درباره نگرش به پول باشد. ضمناً نگرش به پول تحت تأثیر عوامل روانی و اجتماعی گوناگونی در جامعه است. در این پژوهش تأثیر متغیرهای اجتماعی دنیاگرایی و دینداری و امید به آینده بر نگرش به پول در میان شهروندان یزدی بررسی شده است که نقطه تمایز این پژوهش است.

مبانی نظری

پول مبحثی است که همواره مورد عنایت جامعه‌شناسان بوده، اما هیچ‌گاه به گونه‌ای خاص به آن پرداخته نشده است (بیکر و جیمرسون، ۱۳۷۴: ۳۰۱).

جامعه‌شناسان اغلب از پول به عنوان وسیله‌ای استفاده می‌کنند که رد پای روابط اجتماعی را روشن می‌سازد. برای مثال هدیه دادن، حضور، قدرت، و وابستگی‌های اجتماعی بین افراد و بین گروه‌ها را آشکار می‌سازد (مدنی لواسانی و وثوقی، ۱۳۹۳: ۵۰).

مقوله پول برای دورکیم، به عنوان مظهر همبستگی ارگانیک، با مقوله اخلاق و بی‌اخلاقی دوران مدرن گره خورده است. گویی پول مظهر بی‌اخلاقی مدرن است و لازم است که به مظهر اخلاقی مدرن تبدیل شود. در واقع پول به عنوان مظهر دوران مدرن در اندیشه دورکیم با تخصصی شدن و تقسیم‌کار مرتبط است (دورکیم: ۱۳۸۴).

از نظر مارکس، پول قدرتی است که همه ناممکن‌ها را با هم جمع و تناقض‌ها را مجبور می‌کند که گرد هم آیند مارکس معتقد است که پول با ایجاد چرخش در مناسبات اجتماعی

¹ Carolyn Vogler

² Jan Pahl

³ V. Zelizer

در فرایند بت‌وارگی کالا رابطه ارزش مصرفی (کالا - پول - کالا) را به ارزش مبادله‌ای (پول - کالا - پول) تبدیل می‌کند (ریترز، ۱۳۹۷).

مطالعه‌ای که زیمل درباره پول پیشنهاد می‌کند به نظر می‌رسد فراتر از سایر دیدگاه‌هاست. هدف زیمل در مقوله پول، فرا رفتن از موقعیت پول در بازار است. او با استفاده از مرتبط کردن پول به ارزش و فرهنگ و جامعه، در اندیشه فهم ارزشگذاری‌ها و جریانهای روان‌شناختی و حتی پیش‌فرض‌های متافیزیکی عمیق‌تر پول است. از نظر زیمل، از نظر فنی، پول، عالی‌ترین واسطه تبادل اقتصادی دنیای مدرن است که هم کیفیت‌ها را به کمیت تبدیل می‌کند، هم افراد را از هستی حقیقی‌شان بیگانه می‌کند و شخصیت آنان را به صورت اشکال مالکیت، تکه تکه می‌کند. زیمل با این پول اقتصادی شده بسیار مخالف بود و پول را در پهنای قلمرو تجربه انسانی قرار می‌دهد. به نظر زیمل ارتباط دادن پول فقط به پایه‌های مادی آن، نادرست است، و پول بازنمای پدیده اجتماعی به شکل تعامل انسانی است (بیکر و جیمرسون، ۱۳۷۴: ۳۶).

در بین جامعه‌شناسان معاصر که مطالعاتی پیرامون پول داشته‌اند زلیزر جایگاه خاصی دارد. اگرچه جامعه‌شناسان کلاسیک در بررسی جامعه‌شناختی پول به توفیقاتی دست یافته‌اند، اما در توجه به معنای اجتماعی و در حال تغییر پول و همچنین کیفیت و تکرر آن توفیق چندانی به دست نیاورده‌اند. زلیزر به عنوان یکی از برجسته‌ترین جامعه‌شناسان حوزه اقتصاد، رویکرد جامعه‌شناسی به پول را که از آن به عنوان رهیافت «پول خاص»، جایگزین رهیافت سنتی، یاد می‌کند. زلیزر در رهیافت پول‌های خاص، ضمن پذیرش کارکردهای اقتصادی پول، معتقد است پول خارج از حوزه اقتصاد نیز حضور دارد و بطور عمیق تحت تأثیر ساختارهای اجتماعی و فرهنگی قرار دارد. او می‌کوشد نشان دهد که بر خلاف جامعه‌شناسان کلاسیک و بسیاری از معاصران، فقط پول نیست که به ساختارها و روابط اجتماعی شکل می‌بخشد و بر آن تأثیر می‌گذارد، بلکه خود پول نیز در نتیجه تعامل ساختارها دچار دگرگونی می‌شود (جهانگیری و کشافی‌نیا، ۱۳۹۳: ۳۲۸).

نگرش‌های پولی تصویر روشنی از ادراک مصرف‌کنندگان از پول و اینکه پول چگونه احساس آنها را نسبت به خودشان و کالاها و خدمات مختلف شکل می‌دهد در اختیار می‌گذارند. با دانستن این موضوع روشن می‌شود که چگونه نگرش‌های پولی می‌توانند بر روی شدت خرید و سواستی تأثیر بگذارند. از سوی دیگر مادی‌گرایی دلبستگی فرد به مادیات و اموال دنیوی برای دستیابی به آرزوهایش می‌باشد. مادی‌گرایان دستیابی به کالاها را به عنوان هدف شخصی خود در نظر می‌گیرند که این موضوع شیوه زندگی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. افراد مادی‌گرا برای از بین بردن اختلاف بین خود واقعی و خود مطلوب، تمایل به خرید بیش از اندازه

دارند. گرایش‌های مادی رابطه معکوسی با رضایت و خویش‌شناسی دارد (جهانگیری و کشفانی‌نیا، ۱۳۹۳: ۳۲۸).

کسب کالاهای مرتبط با موفقیت و شهرت و مالکیت و نشان دادن کالاهای دنیوی به بهبود جایگاه کمک می‌کند، اما افراد مادی‌گرا از اختلال روانی رنج می‌برند. علاوه بر این افراد مادی‌گرا آسیب‌پذیری بیشتری از مصرف و سواستی دارند چون مالکیت، کسب و نمایش ثروت یک منبع خوشبختی برای آن‌هاست. مادی‌گرایی همانند ویژگی‌های شخصیتی بین افرادی که به اموال به عنوان ضرورتی برای هویت و زندگی‌شان نگاه می‌کنند و کسانی که دارایی‌ها برای آن‌ها در درجه دوم است، متفاوت است. از نظر محققان برخی از ویژگی‌های افراد مادی‌گرا شامل کسب ارزش و نشان دادن دارایی‌ها، خود محوری و خودخواهی، به دنبال سبک زندگی با دارایی‌های خاص و اموال آن‌ها منجر به شادی بیشترشان نمی‌شود. به طور خاص مادی‌گرایان بیشتر قرض می‌کنند، اغلب از کارت‌های اعتباری استفاده می‌کنند، بیشتر خرج می‌کنند، کمتر پس‌انداز می‌کنند و نگرانی بیشتری در مورد امور مالی نسبت به میانگین مصرف‌کنندگان دارند (بحرینی‌زاد و مقدم‌جزه، ۱۳۹۴: ۲).

مطالعات گسترده‌ای رابطه بین دنیاگرایی و سلامت روان را مورد بررسی قرار داده است، در حالی که بررسی‌های محدودی بر رابطه بین دل‌مشغولی به پول و انزوا تأکید کرده است. بر طبق نظر واد پیترز^۱، مادی‌گرایی رابطه اجتماعی را قطع می‌کند و باعث افزایش تنهایی می‌شود. با این حال، مردم به سراغ پول و مسائل مادی می‌روند تا از پس تنهایی برآیند و با این کار چرخه نادرست بین مادی‌گرایی و انزوا را شکل می‌دهند (کیم، ۲۰۱۴: ۶۵۱).

بنابراین ما می‌توانیم نگرش پول را به عنوان مفهوم فردی در مورد پول تصور کنیم. این نگرش افراد است که رفتار آن‌ها را در موقعیت‌های پولی تعیین می‌کند. نگرش‌هایی که ما در موقعیت‌های پولی نشان می‌دهیم چندگانه هستند و شامل حفظ موقعیت‌های اجتماعی و رضایت فردی می‌شود (مانچاندا، ۲۰۱۲: ۹۵).

جامعه‌شناسی دین زیمل که به بررسی عوامل تعیین‌کننده در فلسفه پول توجه دارد، بخشی از تلاش وی برای درک «سرشت ذاتی زندگی» انسان هست (زیمل، ۱۳۹۷: ۱۱۹). از نظر زیمل دین نشانه ضعف و خودانکاری نیست، بلکه دین از نظر او موضوعی ابدی و جذاب و سرچشمه شخصی دگرگونی و رشد است. رویکرد دینی زیمل نه فایده‌گرایانه بلکه تجربه‌گرایانه است. این رویکرد تجربه‌گرایانه مستلزم جست‌وجوی پیوندهایی میان دین و پول نه از حیث شباهت‌های کارکردی، بلکه از حیث تجربه‌های مشابهی است که آن‌ها بر اساس آن

بنا می‌شوند و پدید می‌آیند. دینداری متضمن آمیزه‌های عجیب از تسلیم غیرخودخواهانه و کشش غیرخودخواهانه و کشش پرشور، از فروتنی و تعالی که موجب حدی از تنش عاطفی و شور و شوق خاص قرار گرفتن شخص در نظام عالی‌تر می‌شود، است. نظمی که احساس می‌شود چیزی درونی و شخصی است (زیمل، ۱۳۹۷: ۱۱۹).

دینداری به این معنا ضرورتاً واکنشی بدوی و خرافی به محیط ترس‌آور یا تعریف‌شده توسط اشکال نهادین ادیان نیست. بلکه ریشه در ظرفیت‌های حیاتی انسان دارد که می‌توانند در جهاتی معین پرورش یابند.

پیوندهای دینداری و پول به این می‌پردازد که چگونه پول می‌تواند از آن ظرفیت‌های تجربه دینی استفاده کند. در مقایسه با تفکری مانند ویلیام جیمز^۱، سهم متمایز زیمل در این گفتار دینی (تجربه‌گرایانه) پیوند دادن آن با جامعه‌شناسی بود. چنین کیفیاتی مرزهای خود آدمی را می‌گشاید، و متضمن تجربه بسط یافتن به فراسوی خویش است که در این تجربه شخص با دیگری مواجه می‌شود که می‌تواند خودخواهی شخص را به صمیمی‌ترین شیوه دگرگون کند. اگر پول نیز دارای فرم روان‌شناختی باشد پس باید دریابیم که آمیزه خاص ظرفیت‌هایی که روابط پولی را پرورش می‌دهند مشابه آنهایی خواهد بود که ادیان برمی‌گزینند و تا نهایت درجه آنها را می‌پرورند. زیمل، به سبب این هسته اصلی تجربه‌گرایانه، هیچ چیز مشابه با روایت سکولاریزاسیون را نمی‌پذیرفت.

از نظر زیمل، موقعیت معاصر دارای مایه دینی است، از آنجا که فرم‌های کهنه در صدد از نو بیان کردن خود به شیوه‌های نو هستند و فرم‌های جدیدی پدیدار می‌شوند تا با انگیزه‌ها یا کشش‌های کهنه سخن بگویند. حالت دینی که او در پول می‌دید به این آمادگی و استعداد آزمودن فرم‌های دینداری جدید و دیدن دین در جاهایی مربوط می‌شد که به طور سنتی کسی در آنجا به دنبالش نبود.

زیمل کمتر به دین به مثابه ابزاری برای پیوستگی اجتماعی و بیشتر به مثابه بیان اعتلایافته تجربه اجتماعی می‌پرداخت. او دین را نیرویی ثبات‌دهنده تلقی نمی‌کرد که بیرون از جامعه باشد و بر جامعه اثر گذارد تا امور آن تداوم یابد. بلکه، زیمل وضعیت دینی را در فرم‌هایی از جامعه زیستی جست‌وجو می‌کرد، که چگونه تجربه‌های دینی ممکن است نه تنها حس امنیت توأم با آرامش را ایجاد کند، بلکه حالاتی از شک و تردید وحشت‌آور را نیز پدید آورد. تلاش زیمل کوششی است برای آنکه خود جامعه را پدیداری شبه دینی تلقی کنیم که به سبب همان انواعی از تجربه‌ها بنا می‌شود که ادیان رسمی بیان می‌کنند، و ممکن است بار دیگر

1 William James

بر روابط اجتماعی تأثیر گذارد. تحلیل زیمل از پول به نحوی عمیق نشان می‌دهد که چگونه این انواع تجربه‌ها حتی معمولی‌ترین و ظاهری‌ترین ابژه اجتماعی فایده‌گرایانه را فرا می‌گیرد (زیمل، ۱۳۹۷: ۲۲۱).

نگرش به پول از عوامل اجتماعی مختلفی همچون دینداری، دنیاگرایی، امید به آینده، طرز تلقی‌ها و سبک زندگی، مصرف‌گرایی و سایر عوامل تأثیر می‌پذیرد. در واقع رویکردهای نظری متفاوتی را می‌توان برشمرد که تبیین‌گر نوع نگرش به پول در میان مردم یزد باشد.

نگرش افراد نسبت به پول بر اساس شرایطی که در آن زندگی می‌کنند به وجود می‌آید. دینداری یکی از متغیرهای محوری و تبیین‌گرهایی است که با نوع نگرش به پول ارتباط دارد. دینداری به واسطه نوع جهان‌بینی و نظام معنایی خاص خود می‌تواند معنا و نگرش متفاوتی نسبت به اقتصاد و مسائل اقتصادی و از جمله پول داشته باشد. این تلقی در اندیشه وبر^۱ و خیلی از جامعه‌شناسان و روانشناسان مطرح است. اما زیمل در این بین با بسط دینداری به مقولات روانشناختی و اجتماعی همچون کشش‌ها، تنش‌های عاطفی، شور و شوق، و قرارگیری انسان در نظام عالی‌تر معنا، معتقد است که دینداری زاینده ترس نیست، بلکه ریشه در ظرفیت‌های بالایی حیاتی انسان دارد و می‌تواند در جهاتی معین پرورش یابد.

امید به آینده نیز از متغیرهای تبیین‌گری است که در ارتباط با نگرش به پول سنجیده شده است. در نظریه امید، اعتقاد بر این است که امید، احساسی انفعالی نیست که فقط در لحظات تاریک زندگی اتفاق بیفتد، بلکه فرایندی شناختی است که به وسیله آن افراد اهدافشان را دنبال می‌کنند. افراد امیدوار بیشتر از افراد ناامید برای زندگی معنی فائند. در این نظریه، افکار امیدوارانه، عقایدی را نشان می‌دهند که فرد می‌تواند از طریق آنها راه‌های رسیدن به اهداف مورد تمایل را پیدا کند و برای استفاده از آنها برانگیخته شود (افشانی و جعفری، ۱۳۹۵: ۱۹۳).

مادی‌گرایی دلبستگی فرد به مادیات و مال و اموال برای دستیابی به آرزوهایش است. مادی‌گرایان دستیابی به کالاها را به عنوان هدف شخصی خود در نظر می‌گیرند که این موضوع شیوه زندگی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. افراد مادی‌گرا برای از بین بردن اختلاف بین خود واقعی و خود مطلوب، تمایل به خرید بیش از اندازه دارند. مادی‌گرایی همانند ویژگی‌های شخصیتی بین افرادی که به اموال به عنوان ضرورتی برای هویت و زندگیشان نگاه می‌کنند و کسانی که دارایی‌ها برای آنها در درجه دوم است، متفاوت است.

نگرش به پول از عوامل زمینه‌ای و جمعیت‌شناختی هم تأثیر می‌پذیرد که در ذیل مجموعه عوامل تبیین‌گر نگرش به پول قرار دارند.

^۱ Maximilian Karl Emil Weber

فرضیات پژوهش

- به نظر می‌رسد بین دنیاگرایی و نگرش به پول رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین دینداری و نگرش به پول رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین امید به آینده و نگرش به پول رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین میانگین نظرات پاسخگویان در نگرش به پول با ویژگی‌های زمینه‌ای (سن، جنس، تأهل، تحصیلات) تفاوت وجود دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع پیمایشی و مقطعی و کاربردی است. جامعه آماری پژوهش شهروندان ۱۸ سال به بالا در شهر یزد هستند که بر اساس فرمول کوکران^۱ حجم نمونه ۳۸۴ نفر به دست آمد. نمونه‌گیری به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام شد. بدین گونه که در مرحله اول نمونه‌گیری با شناسایی محلات شهر یزد (خوشه‌ها)، تعداد بیست محله به طور تصادفی انتخاب شدند. در مرحله دوم در داخل محلات به روش نمونه‌گیری سیستماتیک تعدادی منازل مسکونی انتخاب شد و در داخل هر منزل یک فرد بالای ۱۸ سال به شکل تصادفی پرسش‌نامه را تکمیل کرد.

در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه استفاده شد. برای عملیاتی کردن متغیرها گویه‌های نگرش به پول توسط محقق ساخته شد و جهت سنجش سایر متغیرها از مقیاس‌های استاندارد موجود بهره گرفتیم، که عبارتند از: پرسش‌نامه دینداری الگوی گلاک و استارک^۲؛ مقیاس سنجش دنیاگرایی (مسد) که توسط اکبری و فتحی در سال ۱۳۸۸ ساخته شد و اعتبار آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹۲. بوده است (اکبری و فتحی آشتیانی، ۱۳۸۸)؛ پرسش‌نامه امید میلر^۳ که در سال ۱۹۸۸ توسط میلر^۴ و پاورز^۵ ساخته شد و هدف آن سنجش میزان امیدواری در افراد است. میلر روایی این پرسش‌نامه را مطلوب گزارش کرده و پایایی آن را طبق آلفای کرونباخ^۶ بالای ۰/۸۰ ذکر کرده است (میلر، ۱۹۸۸).

^۱ Cochran

^۲ Glock and Stark: Charles Y. Glock and Rodney Stark

^۳ Miller Hope Scale (MHC)

^۴ Judith F. Miller

^۵ Marjorie J. Powers

^۶ Cronbach

در این پژوهش برای سنجش اعتبار، از اعتبار صوری و محتوایی استفاده شد، و پایایی آن با استفاده از روش اندازه‌گیری آلفای کرونباخ محاسبه شد. نتایج پایایی انجام‌گرفته برای گویه‌ها نشان می‌دهد که پایایی آنها در سطح قابل قبولی است.

جدول ۱: ضریب پایایی شاخص‌های پژوهش

مقیاس	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
نگرش به پول	۲۹	۰/۸۰
امید به آینده	۴۷	۰/۹۴
دنیاگرایی	۱۳	۰/۶۹
دینداری	۲۴	۰/۹۱

یافته‌های توصیفی

بررسی شاخص‌های جمعیت‌شناختی نشان داد میانگین سنی پاسخگویان ۳۳,۲ سال است. ۴۴,۸ درصد پاسخگویان را زنان و ۵۵,۲ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. اکثریت پاسخگویان متأهل (۶۹,۱ درصد) و شاغل (۷۶,۳ درصد) هستند. از نظر شغلی ۴۶,۳ درصد به صورت آزاد، ۲۰,۶ درصد در بخش دولتی، و ۶,۳ درصد در بخش خصوصی مشغول به کارند، ۱۰,۴ درصد بیکار و ۱۶,۴ درصد نیز خانه‌دار هستند. از نظر سطح تحصیلات، ۸,۹ درصد تحصیلات کمتر از سیکل، ۳۳,۳ درصد دیپلم، ۱۰,۷ درصد کاردانی، ۳۳,۱ درصد کارشناسی و ۱۴ درصد تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر دارند.

بر اساس یافته‌ها، میانگین استاندارد شاخص نگرش به پول ۵۵,۵، میانگین شاخص امید به آینده ۶۸,۶۱، میانگین شاخص دنیاگرایی ۴۰,۳۶ و میانگین شاخص دینداری ۶۰,۹۷ می‌باشد. نتایج شاخص دنیاگرایی نشان می‌دهد، پاسخگویان در میزان فردگرایی نمره ۳۳,۶ و در مصرف‌گرایی نمره ۵۱,۱ گرفته‌اند. در شاخص‌های دینداری، میانگین بُعد اعتقادی برابر ۷۵,۷، بُعد پیامدی برابر ۴۶,۶۷، بُعد عاطفی برابر ۷۲,۸ و بُعد مناسکی برابر ۵۰,۳ به دست آمد. در مقایسه، بُعد اعتقادی دینداری بیشترین و بُعد فردگرایی کمترین میانگین را دارند. ولی اکثر شاخص‌ها بجز دنیاگرایی (فردگرایی) دارای میانگین بیشتر از حد وسط هستند.

طبق مشاهدات در عین اینکه بیشتر از ۶۸ درصد پاسخگویان اعتقاد دارند که پول به‌تنهایی خوشبختی نمی‌آورد، ۷۱,۱ درصد معتقدند پول بعضی نیازهای انسان را رفع می‌کند ولی نمی‌تواند همه نیازها را برطرف کند، و از نظر ۶۴,۶ درصد نباید حرص به پول داشت. با این

حال بیشتر از ۶۰ درصد نیز معتقدند که پول در جامعه زیاد است، همیشه پول، پول می‌آورد. از نظر بیشتر از ۷۰ درصد، دنیای امروز بر محور پول می‌چرخد و یکی از هدف‌های کار کردن را پول درآوردن می‌دانستند. بیش از ۶۳ درصد پاسخگویان نیز معتقد بودند که پول انگیزه پیشرفت و موفقیت به انسان می‌دهد.

یافته‌های تبیینی

نتایج نشان داد که پاسخگویان نگرش مثبتی نسبت به پول دارند. ۸۲,۶ درصد نگرش در حد متوسط، ۱۵,۱ درصد نگرش مثبت، و فقط ۲,۳ درصد نگرش منفی به پول داشتند. نتیجه آزمون تی تک نمونه‌ای نیز در جدول ۲ حاکی از آن است که اختلاف معنی‌داری بین میانگین نگرش به پول و معیار آزمون وجود دارد ($p\text{-value} \leq 0.05$). به طوری که میانگین نگرش به پول با مقدار ۵۵,۵ و با اختلاف ۵,۵ نمره بیشتر از حد متوسط نمرات این شاخص است. لذا می‌توان گفت که میزان نگرش مثبت به پول در پاسخگویان بالاتر از حد متوسط است.

جدول ۲: آزمون تفاوت میانگین نگرش به پول در پاسخگویان

پی-مقدار	T*	معیار آزمون	انحراف معیار	میانگین	حداکثر	حداقل	درصد		
							مثبت	میانه	منفی
۰,۰۰۰	۹,۷	۵۰	۱۱,۰۹	۵۵,۵	۱۰۰	۰	۱۵,۱	۸۲,۶	۲,۳

بررسی رابطه بین نگرش به پول و شاخص‌های جمعیت‌شناختی

طبق نتیجه آزمون تی مستقل (تفاوت میانگین‌ها) می‌توان گفت که اختلاف معنی‌داری بین زنان و مردان به لحاظ نگرش به پول وجود ندارد ($p\text{-value} = 0.9 \geq 0.05$). یعنی تفاوت میانگین نگرش به پول بر حسب جنس معنی‌دار نیست. میانگین این شاخص در مردان ۵۶,۳ و در زنان ۵۴,۴ است. بررسی مقایسه میانگین‌ها همچنین نشان داد که بین مجردها با میانگین ۵۶,۵ نسبت به متأهلین (۵۴,۹) تفاوت معنی‌دار وجود ندارد ($p\text{-value} = 0.19 \geq 0.05$). اما با مقایسه میانگین‌ها بین نگرش به پول بر حسب گروه‌های شغلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. میانگین نگرش به پول در بین شاغلین ۵۶,۷ و در بیکاران ۵۱,۳ است که این اختلاف در سطح کمتر از ۰,۰۵ معنی‌دار است و نشان می‌دهد که شاغلین نگرش مثبت‌تری به پول دارند. در مجموع مردان مجرد شاغل بالاترین نگرش مثبت (میانگین ۵۸,۲) و زنان مجرد بیکار کمترین نگرش مثبت (میانگین نمره ۴۸,۵) را بر اساس آزمون تی مستقل داشتند.

نتیجه آزمون همبستگی نشان می‌دهد که بین نگرش به پول با سن رابطه منفی وجود داشت ولی با تحصیلات رابطه معنی‌دار وجود نداشت ($p\text{-value} \geq 0,05$). اما همبستگی مثبتی در سطح بیشتر از 0,05 بین درآمد و نگرش به پول مشاهده شد؛ مقدار این همبستگی 0,180 است و جهت رابطه نشان‌دهنده آن است که با افزایش سطح درآمد نگرش به پول مثبت‌تر می‌شود.

جدول ۳: آزمون رابطه نگرش به پول با سن و تحصیلات و درآمد

متغیر	نگرش به پول	
	R	پی - مقدار
سن	-0,95	0,06
تحصیلات	0,42	0,4
درآمد	180,	0,00

طبق نتایج جدول ۴، نوع شغل رابطه معنی‌داری با نگرش به پول دارد و میانگین نگرش مثبت به پول در گروه‌های شغلی مختلف متفاوت است. ($p\text{-value} = 0,017 \leq 0,05$). شاغلین بخش خصوصی با میانگین 57,9 بیشترین نگرش مثبت و بیکاران با میانگین 51,03 کمترین نگرش مثبت را به پول داشتند.

جدول ۴: آزمون تفاوت نگرش به پول بر حسب نوع شغل

آزمون همگنی واریانس				پی - مقدار	f*	میانگین	متغیر
پی - مقدار	df2	df1	آماره لوین ^۱				
0,07	379	4	2,12	0,017	3,05	56.96	آزاد
						54.25	دولتی
						57.97	خصوصی
						51.03	بیکار
						54.84	خانه‌دار

با توجه به اینکه مقدار معنی‌داری در آزمون لون بیشتر از 0,05 است فرض تجانس و تساوی واریانس‌ها رد نمی‌شود و چون واریانس‌ها همگن و برابر هستند از آزمون‌های برابری واریانس‌ها برای تحلیل تفاوت میانگین‌ها استفاده شد. نتیجه آزمون Post Hoc در جدول

¹ Levene Statistic (Howard Levene)

نشان داده شده است. بر اساس نتایج، تفاوت میانگین نگرش به پول در بین بیکاران و شاغلین آزاد معنی دار است. ($p\text{-value} = .018 \leq .05$).

جدول ۵: آزمون مقایسه چندگانه نگرش به پول در بین گروه‌های شغلی

شغل ۱	شغل ۲	تفاوت میانگین	خطای استاندارد	پی - مقدار
بیکار	آزاد	-5.92987	1.92168	.018*
	دولتی	-3.22130	2.13119	.556
	خصوصی	-6.93966	2.83562	.105
	خانه‌دار	-3.80952	2.22030	.425

طبق نتیجه آزمون (جدول ۶)، نگرش به پول با دنیاگرایی (۰.۲۸۷) همبستگی مثبت و معنادار و با دینداری (۰.۴۳۷-) همبستگی منفی و معنادار دارد ($p\text{-value} \leq .05$) یعنی با افزایش میزان دنیاگرایی افراد نگرش به پول مثبت و با افزایش دینداری نگرش به پول منفی می‌شود. این همبستگی در تمامی ابعاد این دو متغیر نیز وجود دارد. اما امید به آینده (۰.۰۵) $p\text{-value} \geq$ رابطه معنی‌داری با نگرش به پول ندارد. همچنین با توجه به جهت همبستگی‌ها می‌توان گفت متغیرهای سن و امید به آینده با دینداری رابطه مثبت و با دنیاگرایی رابطه منفی دارند و تحصیلات با داشتن رابطه منفی با دینداری بر نگرش به پول به طور غیر مستقیم اثر می‌گذارند.

عوامل اجتماعی مرتبط با نگرش شهروندان یزدی نسبت به پول

جدول ۶: آزمون همبستگی نگرش به پول با متغیرهای مستقل

شاخص‌ها	نگرش به پول	امید به آینده	فردگرایی	مصرف‌گرایی	دنیاگرایی	دینداری	سن	تحصیلات
امید به آینده	.079							
	.122							
فردگرایی	.120*	-.395**						
	.019	.000						
مصرف‌گرایی	.384**	-.078	.416**					
	.000	.125	.000					
دنیاگرایی	.287**	-.296**	.867**	.813**				
	.000	.000	.000	.000				
دینداری	-.437**	.205**	-.328**	-.432**	-.447**			
	.000	.000	.000	.000	.000			
سن	-.095	.041	-.257**	-.283**	-.319**	.199**		
	.062	.420	.000	.000	.000	.000		
تحصیلات	.042	.041	-.024	.085	.030	-.127**	-.077	
	.414	.418	.639	.095	.554	.013	.130	
درآمد	.180**	.063	-.016	.079	.009	-.158**	.393**	**۰.۲۸۱
	.000	.221	.748	.122	.860	.002	.000	.۰۰۰

تحلیل رگرسیون جهت تبیین تأثیر متغیرهای مستقل بر نگرش به پول

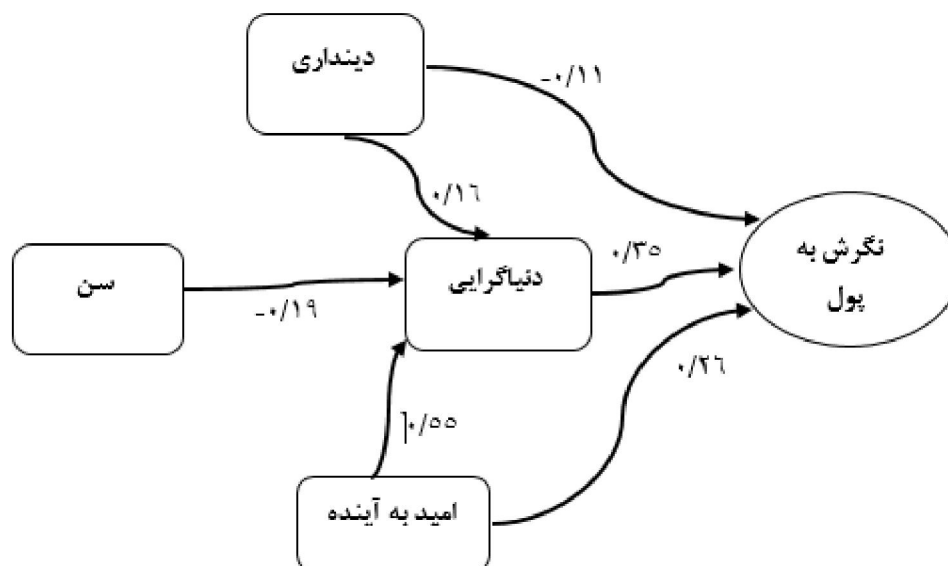
از مجموع متغیرهای وارد شده به معادله رگرسیونی، به ترتیب اثر، سه متغیر دینداری با ضریب بتای -0.19 ، مصرف‌گرایی با ضریب بتای 0.20 ، و امید به آینده با ضریب بتای 0.10 در مدل باقی ماندند. ضریب همبستگی این متغیرها با نگرش به پول برابر با 0.538 و ضریب تعیین تعدیل‌شده برابر با 0.26 به دست آمده که این ضرایب بیانگر آن است که بیش از 26 درصد از تغییرات متغیر وابسته در معادله رگرسیونی توسط این متغیرها تبیین می‌شود. همچنین با توجه به مقدار F با سطح معناداری کمتر از 0.05 مدل رگرسیونی تبیین‌شده، و معنادار است.

جدول ۷: نتیجه رگرسیون چندمتغیره جهت تعیین عوامل تبیین‌کننده نگرش به پول

آمار همخوانی		بی-مقدار	آزمون تی	ضرایب استاندارد شده	ضرایب خام		متغیرهای مستقل
VIF	تلورانس			ضریب بتا	خطای انحراف معیار	ضریب بی	
		.000	15.612		5.851	91.345	مقدار ثابت
1.826	.548	.001	-3.224	-.191	.132	-.437	دینداری
1.295	.772	.000	4.054	.202	.172	.698	مصرف‌گرایی
1.008	.993	.019	2.359	.104	.022	.052	امید به آینده
دوربین-واتسون			بی-مقدار	آماره F	ضریب تعیین تطبیق یافته	مربع R	ضریب تعیین
۱,۹			۰,۰۰	۳۰,۱	۰,۲۶	۰,۲۷۰	۴۹۸

تحلیل مسیر

نتایج تحلیل مسیر در قالب شکل زیر نشان‌دهنده تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل تأثیرگذار بر متغیر نگرش به پول به عنوان متغیر وابسته هستند. که بر اساس آن دنیاگرایی ($0/35$) و امید به آینده ($0/26$) دارای بیشترین تأثیر مستقیم هستند، و دینداری با تأثیر مستقیم و منفی ($-0/11$) است.

شکل ۱: مدل تجربی عوامل مؤثر بر نگرش به پول

بحث و نتیجه گیری

پول بخش مهمی از زندگی ماست، بخصوص در جهانی که هر روز در حال «جهانی شدن» است. نگرش افراد، رفتار آنها را در مورد اموری که وابسته به پول است، مشخص می کند. افراد نگرش های خود را در مورد پول بر اساس موقعیت ها و تجارب شخصی که هر فردی در طول زندگی با آن مواجه می شود، ایجاد می کنند. تصمیمات مبتنی بر پول، کاملاً بر رفتارهای پولی استوار است که نتیجه تأثیرات نگرش پولی افراد است.

ایجاد نگرش افراد در مورد پول، از کودکی شروع و از طریق فرآیند اجتماعی شدن آموخته می شود. درک افراد از نگرش ها در ابتدا با مشاهده والدین و دوستان و همکاران و در مرحله بعد با مشاهده وضعیت اقتصادی و اجتماعی و سیاسی شروع می شود. سیستم ارزشی هر کسی، ادراک او از اینکه دیگران چگونه به پول ارزش می دهند را مشخص می کند. بعضی ممکن است برخی از افرادی را که در پول خرج کردن محتاط هستند مورد تمسخر قرار دهند در حالی که بعضی دیگر ممکن است آنها را به خاطر عاقل و صرفه جو بودن تحسین کنند. نگرش ها نسبت به پول همچنین می تواند تجارب زندگی افراد را منعکس کند و به عنوان تابلو برای بررسی زندگی روزانه شان استفاده شود. بنابراین درک نگرش پول، و عواملی که نگرش فرد را در مورد پول تعیین می کند، و

سنجش نگرش پول، برای روانشناسان، بازاریان، سیاستمداران، جامعه‌شناسان و انسان‌شناسان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با توجه به اهمیت مسائل اقتصادی و مالی و پول در بین ایرانیان، این پژوهش با هدف بررسی نگرش به پول در بین شهروندان شهر یزد که حساسیت زیادی نسبت به خرج کردن پول دارند مورد مطالعه قرار گرفت.

نگرش به پول در میان شهروندان یزدی در سطح متوسط بوده است که با پژوهش غلامی (۱۳۹۷)، که نگرش نسبت به پول در میان شهروندان یزدی را متوسط گزارش کرده است، همسو می‌باشد.

طبق نتایج پژوهش، نگرش به پول با سطح درآمد، اشتغال، دینداری، و دنیاگرایی، به صورت مستقیم مرتبط است، در حالی که جنسیت، وضع تأهل، سن، تحصیلات، و امید به آینده نقش غیر مستقیمی در نگرش مثبت به پول دارند. در پژوهش‌های پیشین نیز (رمپل، ۲۰۱۲) پول و نگرش‌ها در مورد آن با متغیرهایی همچون رفتار اجباری، حساسیت و ثبات عاطفی در مقابل دیگران، درآمد، تعلیم و تربیت، سن، جنسیت، و مادی‌گرایی مرتبط بوده است

با توجه به اینکه درآمد، نگرش مثبت به پول را افزایش می‌دهد، لذا فرضیه ارتباط نگرش به پول با درآمد تأیید شد. به این ترتیب با افزایش درآمد نگرش به پول مثبت‌تر می‌شود، و بالعکس، با کاهش درآمد، نگرش مثبت به پول کاهش می‌یابد. مطالعه مدنی لواسانی و وثوقی (۱۳۹۳) نشان داد که «هرچه سن بالاتر می‌رود، تمایل به برنامه‌ریزی مالی بیشتر می‌شود و به طور مشابه هرچه سطح تعلیم و تربیت افزایش می‌یابد، گرایش به انجام طرح‌های مالی نیز بیشتر می‌شود».

همچنین فرض رابطه نگرش به پول با وضعیت اشتغال و نوع شغل، تأیید شد. افراد شاغل نسبت به افراد بیکار نگرش مثبت‌تری به پول دارند و افراد شاغل در بخش آزاد و خصوصی نگرش مثبت‌تری نسبت به افراد شاغل در بخش دولتی و خانه‌دارها و بیکاران داشتند. همان‌طور که پژوهش‌های پیشین نیز گزارش کرده‌اند که «افرادی هم که کار نمی‌کنند، نگرشی منفی نسبت به پول دارند، همانند کسانی که نگرانی و اضطراب بیشتری نسبت به مسائل پولی دارند» (مانچاندا: ۲۰۱۲).

از دیگر نتایج پژوهش، رابطه منفی دینداری با نگرش به پول بود. از این رو، فرضیه رابطه نگرش به پول با دینداری مورد تأیید است. افراد دیندارتر نگرش منفی نسبت به پول دارند، و ضعف در دینداری باعث افزایش نگرش مثبت به پول می‌شود. می‌توان گفت که افراد دیندارتر امیدشان به آینده بیشتر است. ارزش‌های دینی در تضاد با مادی‌گرایی و دنیاگرایی قرار می‌گیرند، که در این پژوهش نیز این رابطه منفی مشاهده شد. دنیاگرایی، با افزایش فردگرایی و

مصرف‌گرایی، باعث کاهش دینداری می‌شود. از سویی دنیاگرایی باعث افزایش نگرش مثبت به پول نیز می‌شود. لذا فرض رابطه دنیاگرایی با نگرش مثبت به پول تأیید شد. مادی‌گرایی رابطه اجتماعی را قطع می‌کند و باعث افزایش تنهایی می‌شود. با این حال، مردم به سراغ پول و مسائل مادی می‌روند تا از پس تنهایی برآیند و با این کار چرخه نادرستی بین مادی‌گرایی و انزوا شکل می‌دهند (کیم، ۲۰۱۴).

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی مطالعات کیفی در زمینه فهم معنای پول در اندیشه زنان و مردان، انسان‌شناسی پول، و همچنین مطالعاتی در زمینه رفتارها و گرایش‌ها و تمایلات و تصمیمات برای خرج کردن و یا پس انداز کردن پول و عوامل مؤثر بر آن انجام شود.

در بُعد پیشنهادهای کاربردی با توجه به اینکه تغییر نگرش‌ها به سمت پول و ارزش‌های پول، کاتالیزور مهمی برای انتشار فرهنگ مصرف‌گرایی بدون پس انداز است، و فرهنگ پس انداز کردن پول در حال کاهش است، لذا آموزش‌هایی برای درک رابطه بین ارزش کسب پول و خود پول و رابطه بین تولید و مصرف پول صورت گیرد. از طرفی در جامعه ایران اغلب رفتارهای پولی فرزندان بر مبنای رفتار والدین آنهاست. لازم است بزرگ‌ترها روش‌های پس‌انداز پول را به فرزندان خود آموزش دهند. در تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های حقوقی، تساوی ارزش‌گذاری درآمد زنان شاغل هم‌پایه حقوق مردان توجه شود.

منابع

- افشانی، سیدعلیرضا؛ جعفری، زینب (۱۳۹۵) «رابطه دینداری و امید به آینده در بین دانشجویان دانشگاه یزد»، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال ششم، شماره دوم، پیاپی ۱۹، ۱۹۱-۲۱۰.
- اکبری، الله‌رضا، فتحی‌آشتیانی؛ علی (۱۳۸۸) «ساخت مقیاس سنجش دنیاگرایی (مسد) بر اساس متون دینی»، نشریه روانشناسی و دین، سال دوم، شماره چهارم، ۷۱-۱۰۰.
- ایلمون، کای (۱۳۹۳) *تئوری‌های مبتنی بر جامعه‌شناسی مصرف*، ترجمه کامبیز حیدر زاده و افشین رهنما قره خان بیگلو، تهران، حکیم باشی.
- آذربایجانی، مسعود (۱۳۸۵) *مقیاس سنجش دینداری: تهیه و ساخت آزمون جهت‌گیری مذهبی با تکیه بر اسلام*، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- ببی، ارل (۱۳۸۱) *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*، جلد اول، ترجمه رضا فاضل، تهران: انتشارات سمت.
- بحرینی‌زاد، منیژه؛ مقدم جزه، محبوبه (۱۳۹۴) «تأثیر مادی‌گرایی مصرف‌کننده بر خرید وسواسی، خرید ناگهانی و استفاده نادرست از کارت اعتباری»، راهبردهای بازرگانی (دوفصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهد)، سال ۲۳، دوره جدید، شماره ۷، ۱-۱۲.

- برند، محبوبه؛ ایمانین، مسعود (۱۳۹۶) «تأثیر رضایت از زندگی و ارزیابی فایده بر نگرش به پول در بین دانشجویان»، نشریه اصول بهداشت روانی (دانشگاه علوم پزشکی مشهد)، شماره ۸۰، ۴۰۸-۴۱۳.
- بلالی، اسماعیل؛ جعفری، راهله (۱۳۹۴) *مقایسه همسانی و ناهمسانی نگرش‌ها و رفتارهای اقتصادی زنان شاغل و غیر شاغل شهر همدان*، نشریه مطالعات راهبردی زنان، سال هفدهم، شماره ۶۷، ۱۵۷-۲۰۳.
- بیکر، واین‌وای؛ جیمرسون، جیسن بی (۱۳۷۴) «جامعه‌شناسی پول»، ترجمه محمدرضا عطایی، مجله فرهنگ و توسعه، سال چهارم، شماره ۱۸، ۳۱-۳۶.
- تپرواین، کورت (۱۳۸۶) *راز پول*، ترجمه کلارا کرمی، ویراستار بهناز بهادری‌فر، تهران: نسل نواندیش.
- جهانگیری، جهانگیر؛ کشفی‌نیا، وحید (۱۳۹۳). «بررسی جامعه‌شناختی مفهوم پول برای زنان در خانواده (مطالعه موردی: زنان متأهل شهر تبریز)»، زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۲، شماره ۳، ۳۲۵-۳۴۴.
- حاجی‌زاده میمندهی، مسعود؛ زارع شاه آبادی، اکبر؛ تقوی مریم آبادی، حمید (۱۳۸۹) «همگامی مشترک در خانواده و دینداری جوانان شهر یزد»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره سوم، شماره ۳، ۴۶-۲۳.
- حمیدی، مهرزاد؛ جلالی فراهانی، مجید؛ رجبی، حسین؛ فروزان یوسف جمال (۱۳۹۶) «تبیین رابطه بین مهارت‌های اجتماعی، خودکارآمدی، سبک زندگی و اعتیاد اینترنتی در دانش آموزان ورزشکار مقطع متوسطه استان ایلام»، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام، دوره ۲۶، شماره ۱، ۱-۱۲.
- دورکیم، امیل (۱۳۸۴) *دریای تقسیم کار اجتماعی*، ترجمه باقر پرهام، تهران: مرکز.
- رضایی، ابراهیم (۱۳۸۹) «بررسی رفتار مصرف و پس انداز در چارچوب مدل رشد نئوکلاسیکی (مطالعه موردی: اقتصاد ایران)»، تحقیقات اقتصادی، شماره ۹۲، ۱۲۵-۱۵۲.
- ریتزر، جورج (۱۳۹۷) *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر علمی.
- زندى حقیقی، منوچهر (۱۳۴۶) *پول و بانک*، چاپ دوم، تهران: انتشارات آذر.
- زیمل، گئورگ (۱۳۷۳) «پول در فرهنگ مدرن»، ترجمه یوسفعلی ابادری، نشریه ارغنون، شماره ۳، ۳۲۵-۳۳۸.
- زیمل، گئورگ (۱۳۹۷) *فلسفه پول*، ترجمه شهناز مسمی‌پرست، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان یزد معاونت آمار و اطلاعات (۱۳۹۶) *سالنامه آماری استان یزد ۱۳۹۵*، نشریه ۵۶۹.
- صدر نبوی، رامپور؛ حیدری بیگوند، داریوش؛ لطفعلی‌پور، محمدرضا؛ صدیق اورعی، غلامرضا (۱۳۸۹) «بررسی جامعه‌شناختی دلایل پس انداز کردن و شیوه‌های آن نزد مردم مشهد به روش رویش نظریه»، مطالعات اجتماعی ایران، سال چهارم، شماره ۴، پیاپی ۱۲، ۹۶-۱۳۱.
- علیرضائزاد، سهیلا؛ حایری، شهلا (۱۳۹۰) «پول، جنسیت، توسعه: مطالعه موردی صندوق اعتبارات خرد زنان زنبوردار»، برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۷، ۱۹۱-۲۳۱.
- علیزاده اقدم، محمداقبر (۱۳۹۲) «بررسی میزان امید به آینده در بین دانشجویان و عوامل مؤثر بر آن»، مجله جامعه‌شناسی کاربردی، سال ۲۳، شماره پیاپی ۴۸، شماره ۴، ۱۸۹-۲۰۶.

- غلامی، میثم (۱۳۹۷) «عوامل اجتماعی مرتبط با نگرش به دموکراسی (مورد مطالعه: شهروندان شهر یزد)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه یزد، دانشکده علوم اجتماعی.
- فرزین‌فر، زهره؛ سعیداردکانی، سعید؛ الحسینی المدرسی، سیدمهدی (۱۳۹۵) «نقش نگرش پولی در خرید و سواسی جوانان»، پژوهش‌های مدیریت در ایران، دوره بیستم، شماره ۲، ۱۷۷-۱۹۴.
- کرایب، یان (۱۳۸۲) *نظریه اجتماعی کلاسیک: مقدمه‌ای بر اندیشه مارکس وبر*، ترجمه شهناز مسمی‌پرست، تهران: انتشارات آگاه.
- کمیجانی، اکبر؛ عربی، هادی؛ توسلی، محمداسماعیل (۱۳۹۱) «بررسی و نقد نظریه‌های اندیشه‌وران اقتصادی غرب درباره ماهیت پول»، فصلنامه پژوهش‌های اقتصاد ایران، سال هفدهم، شماره ۵۱، ۱۳۷-۱۵۵.
- کوزر، لوئیس آلفرد (۱۳۷۹). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر علمی.
- گل‌پور، محسن (۱۳۸۷). «نقش جهت‌گیری‌های ارزشی و علاقه به پول بر باور به عدالت در دنیا»، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال سوم، شماره ۱ و ۲، ۱۱۵-۱۲۴.
- مدنی لواسانی، شایسته؛ وثوقی، منصور (۱۳۹۳) «معنای اجتماعی پول از دیدگاه زنان متأهل شهر کرج»، مجله پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران، شماره ۷، ۴۷-۶۷.
- مشکل‌گشا، الهام؛ تجاری، فرشاد (۱۳۸۹) «نگرش ورزشکاران به پول به عنوان نظام پاداش‌دهی در دو گروه سنی مختلف»، مطالعات مدیریت ورزشی، شماره ۲۹، ۹۹-۱۰۷.
- مهرآئین، محمدرضا (۱۳۸۹) «روش تحقیق و آمار: ویژه داوطلبان آزمون دکتری (Ph.D) رشته جامعه‌شناسی ... سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۰» دانشگاه آزاد اسلامی، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

- Deflem, Mathieu (2003) "The Sociology of the Sociology of Money", *Journal of Classical Sociology*, vol. 3: 67-96.
- Fazli Sabri, Mohammad; Hayhoe, C. R.; Lay Ai, Goh (2006) "Attitudes, Values and Belief Towards Money: Gender and Working Sector Comparison", *Pertanika Journal of Social Science and Humanities*, 2 (18), 191-199.
- Kim, Sunwoo (2014) "Does a money-is-all attitude cause alienation? A cross-cultural comparison of Korea, the US and Sweden", *International journal of consumer studies*, 38(6), 650-659 ISO 690.
- Manchanda Taneja, Rimple (2012) "MONEY ATTITUDE – AN ABRIDGEMENT", *Journal of Arts, Science & Commerce*, Vol. III, Issue 3.
- Miller, Judith F.; Powers, Marjorie J. (1988) "Development of an instrument to measure hope", *Nursing Research*, J 37(1), 6-10.
- Roberts, James A.; Jones, Eli (2001) "Money Attitudes, Credit Card Use, and Compulsive Buying among American College Students", *Journal of Consumer Affairs*, 35(2), 213-240.
- Tatarko, Alexander; Schmidt, Peter (2012) "Social Capital and Attitudes Towards Money", Higher School of Economics Paper.

- Vieider, Ferdinand M.; Cingl, Lubomir; Martinsson, Peter; Stojic, Hrvoje (2013) "Separating attitudes towards money from attitudes towards probabilities stake effects and ambiguity as a test for prospect theory", *Journal of Risk and Uncertainty*, 28, 131-142.
- Zelizer, Viviana (2000) "Fine Tuning the Zelizer View", *Economy and Society*, Vol. 29, No. 3 :383-389.